

BİBLİYOGRAFYA :

Murat Uraz, *Türk Edip ve Şairleri*, İstanbul 1939-40, s. 125; Ahmed Bedevî Kuran, *İnkılâp Tarihimiz ve Jön Türkler*, İstanbul 1945, s. 357; Gövsa, *Türk Meşhurları*, s. 151-152; Adnan Ötügen, *Bibliyotekçinin Elkitabı*, Ankara 1948, II, 420-421; Semih Mümtaz S., *Tarihte Hayal Olmuş Hakikatler*, İstanbul 1948, s. 203; a.mlf., "Selim Nüzhet Gerçek", *Akşam*, nr. 11.187, İstanbul 5 Aralık 1949, s. 4; Sami N. Özerdim, *Bilgi Kaynakları ve Arşivcilik*, Ankara 1973, s. 67; Muzafer Gökman, *Kitaplar Arasında 44 Yıl*, İstanbul 1977, s. 20-27; Hilmi Zafer Şahin, *Selim Nüzhet Gerçek ve Tiyatro*, Ankara 1985 (Devlet Tiyatroları İç Eğitim Dizisi, nr. A-13); a.mlf., "Selim Nüzhet Gerçek'in Tarih Çalışmaları", *TT*, III/15 (1985), s. 63-66; a.mlf., "Gerçek, Selim Nüzhet", *DBİst.A*, III, 394; Necmettin Türinay, *Abdülhak Şinasi Hisar*, İstanbul 1988, s. 10-11; G. Toderini, *İbrahim Şevketi'ri ve Türk Matbaacılığı* (trc. Rik-kat Kunt, haz. Şevket Rado), İstanbul 1990, s. 127-132; N. A. Okan [Banoğlu], "Selim Nüzhet'in Kütüphanesinde", *Kitap ve Kitapçılık*, sy. 5, İstanbul 1936, s. 7; M. Behçet Yazar, "Edebiyatçılarımızı Tanıyalım: Selim Nüzhet Gerçek", *Yedigün*, sy. 434, İstanbul 1941, s. 14-18; Abdülhak Şinasi Hisar, "Selim Nüzhet Gerçek", a.e., nr. 11.194 (12 Aralık 1949), s. 4; F. Reşit Unat, "Türk Kütüphaneciliğine Hizmet Edenler 5: Selim Nüzhet Gerçek 1891-1945", *TKDB*, II/1-2 (1953), s. 40; M. Türker Acaroğlu, "40. Ölüm Yıldönümünde Selim Nüzhet Gerçek", a.e., XXXV/3 (1986), s. 14; Ali Birinci, "Türk Matbuatının İlk Tarihçisi Selim Nüzhet Gerçek", *Kebikeç*, sy. 2, Ankara 1995, s. 7-20; Ahmet Bahtiyar Esen, "Gerçek, Selim Nüzhet", *AA*, II, 618; F. Tevetioğlu, "Gerçek, Selim Nüzhet", *TA*, XVII, 285; M. Nihat Özön — Baha Dürder, *Türk Tiyatrosu Ansiklopedisi*, İstanbul 1967, s. 189-190; "Gerçek, Selim Nüzhet", *TDEA*, III, 326.

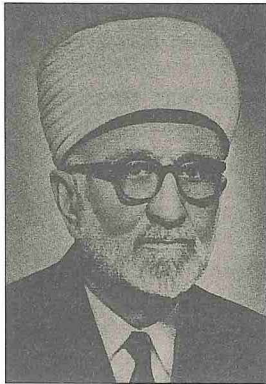
ALİ BİRİNCİ

GERÇEKER, Mehmet Tefvik

(1898-1982)

Türkiye Cumhuriyeti'nin
yedinci-Diyanet İşleri başkanı.

Millî Mücadele'nin öncülerinden, Bursa mebusu ve ilk Şer'iyye ve Evkaf vekili Mustafa Fehmi Gerçek'in oğludur. Bursa Mihaliç'te (Karacabey) doğdu. İlk

Mehmet
Tefvik
Gerçek

mektebi ve rüşdiyeyi burada tamamladı. Bu arada hâfızlığa çalıştı, babasından Kur'an ve tecvid dersi aldı. 1916'da başladığı askerlik hizmetini bitirdikten sonra tahsiline İstanbul medreselerinde devam etti. Ayrıca zamanın müneccimbasisı Hüseyin Hilmi ve matematikçi Ahmed Ziya Efendi'den astronomi ve matematik dersleri aldı.

Damad Ferid Paşa'nın sadrazamlığı sırasında, Anadolu'da başlayan Millî Mücadele hareketiyle ilişkili görülerek Birinci Dîvân-ı Harb-i Örfî'ye verilen Mehmet Tefvik, dokuz aylık bir tutukluluk devresinden sonra yeni sadrazam Tefvik Paşa zamanında serbest bırakıldı. Ardından Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele'ye katıldı. Ankara'da bir yandan babasından ve dönemin tanınmış ilim adamlarından ders almaya devam ederken bir yandan da Adliye Vekâleti Sicil Dairesi'nde kâtiplik yaptı. Daha sonra Umûr-ı Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti'nde Tefrisat Umum Müdürlüğü'nde başkâtip olarak görev aldı (1921).

Umûr-ı Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti'nin kaldırılması üzerine Diyanet İşleri Başkanlığı muâmelât mümeyyizliği görevine tayin edildi (1924). Bu arada Ankara Hukuk Mektebi'ni de bitirdi (1928). Daha sonra üçüncü sınıf muavinlik kadrosuyla 1932'de göreve başladığı Şûrâ-yı Devlet Reisliği'nde ikinci ve birinci sınıf muavinliğe terfi etti. Ardından Uyuşmazlık Mahkemesi kanun sözcülüğü (1946), bir yıl sonra da Danıştay Umumi Heyeti âzalığı yaptı. Aynı yıl, Danıştay Umumi Heyeti'nce Gümrük ve Tekel Bakanı Suat Hayri Ürgüplü'nün yargılanması için kurulan Yüce Divan'a seçildi. Yüksek Seçim Kurulu (1952) ve Türkiye Eczacılar Birliği Yüksek Haysiyet Divanı (1959) üyeliklerinde bulundu. Danıştay 9. Dairesi ile (1959) 7. Dairesi'ne (1960) başkanlık eden Gerçek bir süre Danıştay başkan vekilliği de yaptı. 1962'de Danıştay tarafından üye olarak görevlendirildiği Anayasa Mahkemesi'ne başkan vekili oldu ve buradan emekliye ayrıldı (1963). 15 Ekim 1964'te Hasan Hüsnü Erdem'den boşalan Diyanet İşleri başkanlığına getirildi; 16 Aralık 1965 tarihine kadar bu görevde kaldı. 28 Ocak 1982'de Ankara'da vefat etti.

Tefvik Gerçek, babası Mustafa Fehmi Gerçek'in 1900 yılından itibaren tuttuğu günlükleri derleyerek Latin harflerine çevirmiş, oğlu Mustafa Gerçek de bunu *Karacabey'den Ankara'ya* adıyla yayımlamıştır (Ankara 1982).

BİBLİYOGRAFYA :

DİB Arşivi'nde bulunan özlük dosyası; *Diyanet İşleri Başkanlığı Biyografik Teşkilât Albümü*: 1924-1989, Ankara 1989, s. 22; "Yeni Diyanet İşleri Başkanımız", *Diyanet Dergisi*, III/10-11, Ankara 1964, s. 228-229; Osman Yüksel Serdengeçti, "Bu Dâvânın Yolcuları Birleşiniz", *Millî Gazete*, sy. 152, İstanbul 16 Haziran 1973, s. 3, 7; a.mlf., "Bütün Diyanet İşleri Reislerimiz: Mehmet Tefvik Gerçek", a.e., sy. 132, İstanbul 26 Mayıs 1973, s. 3, 7; Orhan Balcı, "Diyanet İşleri Başkanlarımız", *Diyanet Gazetesi*, sy. 336, Ankara 1407/1987, s. 15, 16.

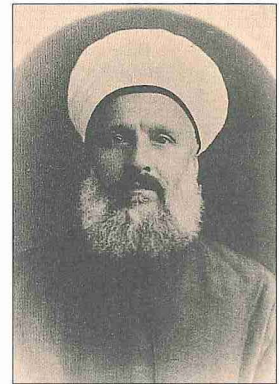
VELİ ERTAN

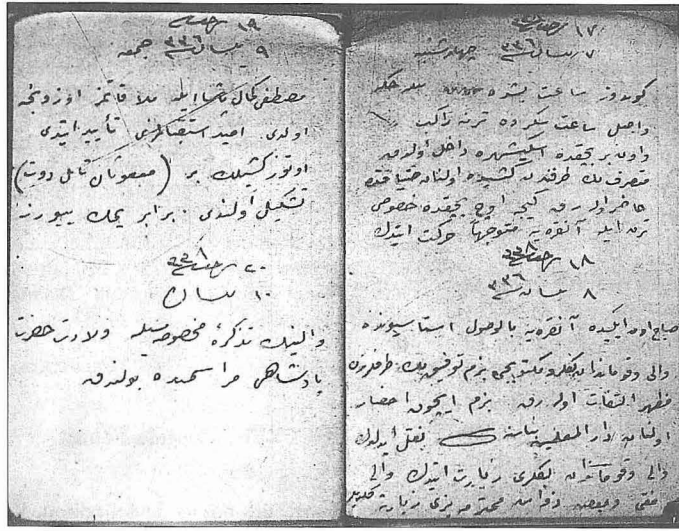
GERÇEKER, Mustafa Fehmi

(1868-1950)

Son devir Türk din ve devlet adamı.

Bursa Mihaliç'te (Karacabey) doğdu. Babası Hâfız Mehmed Emin Efendi'dir. 1887'de Karacabey Rüşdiyesi'ni bitirdikten sonra İstanbul'da Koska'da Mustafa Çelebi Medresesi'nde öğrenim gördü. Ayrıca Fâtih dersâımlarından Alasonyalı Hacı Ali Zeynelâbidin Efendi'den icâzet aldı (1318/1900-1901). Karacabey'de müderrislik ve evkaf komisyonu başkanlığı yaptı. İttihat ve Terakkî'ye üye oldu (1906). Aynı yıl ibtidâ-i hâric Bursa müderrisliği pâyesini aldıktan sonra 1910'da Karacabey müftülüğüne tayin edildi. Ardından kendisine sırasıyla müsile-i Sahn (1915), müsile-i Süleymâniyye (1916) ve İzmir pâye-i mücerredî (1917) verildi. İttihatçı olması sebebiyle Mütareke'den sonra müftülük ve evkaf komisyonu başkanlığından azledilmesi üzerine (1919) Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Karacabey şubesi kurarak Millî Mücadele'ye katıldı. 23 Nisan 1920'de Ankara'da açılış duasını yaptığı Büyük Millet Meclisi'ne Bursa mebusu olarak girdi ve mebusluğu ölümüne kadar devam etti. İlk Büyük Millet Meclisi İcra Vekilleri Heyeti'nde Şer'iyye ve Evkaf ve-

Mustafa
Fehmi
Gerçek

Mustafa
Fehmi
Gerçekler'in
hâtıra
defterinden
iki sayfa
(Mehmet
Tevfik
Gerçekler
arşivi)

kili oldu (3 Mayıs 1920). Fevzi Paşa (Çakmak) başkanlığında kurulan İcra Vekilleri heyetlerinde de aynı görevini korudu. Mustafa Kemal ve Fevzi Paşa'nın bulunmadığı zamanlarda İcra Vekilleri Heyeti'ne başkanlık etti. Bu sırada Kuvâ-yi Milliye kurucularından olduğu için İstanbul Örfî İdare Mahkemesi'nce idama mahkûm edilenler listesinde yer aldı (14 Haziran 1920). Şer'iyye ve Evkaf vekili sıfatıyla Büyük Millet Meclisi adına Ocak 1922'de İstanbul halkına hitaben bir beyannâme neşretti. Burada, Anadolu'da mukaddes bir savaş verilirken İstanbul'da bazı müslüman kadınların İslâm ahlâkı ile bağdaşmayan davranışlar içinde bulunduklarını, yabancı erkeklerle umumi yerlerde dans ettiklerini belirttikten sonra İstanbul halkını irşad etmekle görevli kimselerin bu davranışlara müsamaha ile bakmalarının asla mâzur görülemeyeceğini, bu kişilerin yakında hesap vermek zorunda kalacaklarını ifade ediyordu.

27 Nisan 1922'de Şer'iyye vekilliğinden istifa eden Mustafa Fehmi, Şer'iyye

ve Evkaf encümenlerindeki çalışmalarını sürdürdü. Bazı tahkikat komisyonlarına başkanlık etti. Türkiye Büyük Millet Meclisi, yaptığı hizmetlere karşılık olmak üzere kendisine birinci dereceden emeklilik maaşı bağladı. Medenî cesareti, ilmi ve vatanperverliğiyle tanınan Mustafa Fehmi 16 Eylül 1950'de Bursa'da vefat etti.

Devrine göre sade bir Türkçe ile yazan Mustafa Fehmi cuma hutbelerinin Türkçe okunması fikrini savunmaktaydı. Yayımlanmış olan mektuplarından 17 Mart 1928 tarihli hutbe konusuna ayrılmıştır. Burada, hutbede okunan âyet ve hadislerin Türkçe açıklamalarının verilmesiyle Arapça bilmeyenlerin de Allah'ın emirlerini anlamış olacaklarını belirtmektedir. Şiirle de meşgul olan Mustafa Fehmi'nin devrin mecmualarında yayımlanan şiirlerinden orta derecede bir şair olduğu anlaşılmaktadır.

Eserleri. 1. *Hilye-i Fahr-i Âlem* (İstanbul 1363/1944). Kendi türünde en son yazılmış olma özelliğini hâlâ koruyan ve

"mef'ûlû mefâilün fe'ûlün" vezniyle nazmedilen eserin sonunda otuz iki sayfalık bir lugatçe yer almaktadır. Yayımlandığında sade dili, akıcı üslûbu ve âşıkane ifade tarzından dolayı takdirle karşılanmıştır. 2. *Karacabey'den Ankara'ya* (Ankara 1982). Bir kısmı mensur, bir kısmı manzum olan mektup şeklindeki çeşitli yazılarından meydana gelmektedir. Diyanet İşleri eski başkanlarından oğlu Mehmet Tevfik Gerçekler'in derleyip Latin harflerine çevirdiği bu yazıları torunu Mustafa Gerçekler yayımlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

DİB Arşivi'nde bulunan özlük dosyası; Mustafa Fehmi Gerçekler, *Karacabey'den Ankara'ya*, Ankara 1982; Kadir Mısıroğlu, *Kurtuluş Savaşında Sarıklı Mücahidler*, İstanbul 1969, s. 305-306, 333; Cemal Kutay, *Kurtuluş ve Cumhuriyetin Manevî Mimarları*, Ankara 1974, s. 179-182; Albayrak, *Osmanlı Üleması*, IV-V, 165; Utkan Kocatürk, *Kronoloji*, Ankara 1983, s. 251, 257, 311, 322; "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetinin Kuruluşuna Ait Bazı Vesikalar", *TV*, 1/6 (1942), s. 405; Tahir Olgun, "Hilye-i Fahr-i Âlem", *İTA Mecmuası*, II/53-54, İstanbul 1945, s. 7-8; H. Basri Çantay, "Hilye-i Fahr-i Âlem", a.e., II/55-56, s. 3-4; Veli Ertan, "Tarihte Şer'iye Vekilleri, Mustafa Fehmi Efendi, Hayat ve Siyaseti", *Diyanet Dergisi*, VII/78-79, Ankara 1991, s. 283-284.

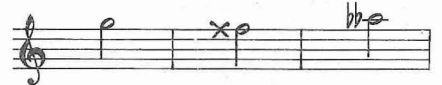
VELİ ERTAN

GERDÂNİYE

(گردانیه)

Türk müzikisinde bir perde ve birleşik makamın adı.

Gerdâniye Perdesi. Türk müzikisinde portenin sol anahtarına göre beşinci çizgisinin hemen üzerinde bulunan perdenin adıdır. Bu ise rast perdesinin bir sekizli tizindeki (oktav) ses olup tiz sekizlinin on beşinci perdesidir. Bunun bir sekizli tizine de "tiz gerdâniye" adı verilir. Batı müziğindeki adı sol olan gerdâniye perdesi fa (acem) notasının önüne çift diyez veya la (muhayyer) notasının önüne çift bemol koymakla da elde edilir. Tarihte muhtelif ebced notalarında çeşitli harflerle gösterilmiştir. Yakın tarihte kullanılan Hamparsum notasında ise (حمر) şeklindedir.

Gerdâniye Makamı. Türk müzikisinin en eski makamlarındandır. Dizisi, yerinde inici rast makamı dizisine yine yerinde inici hüseyinî makamı dizisinin eklenmesinden meydana gelmiştir.

Gerdâniye
makamının
dizileri

Gerdâniye
makamının
genişlemesi